

www.viitorul.org

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”

DISCUSSION PAPERS SERIE DE DEZBATERI PUBLICE NAȚIONALE

REGÂNDIREA PARADIGMEI RELAȚIILOR ECONOMICE-FINANCIARE ÎNTRE CHIȘINĂU ȘI TIRASPOL

Veaceslav IONIȚĂ, expert IDIS „Viitorul”

Diana ENACHI, expert IDIS „Viitorul”

Octombrie 2016

www.viitorul.org

Opiniile exprimate aparțin autorilor. Administrația IDIS „Viitorul” și Consiliul Administrativ al Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul” nu poartă răspundere pentru estimările și opiniile prezentate în cadrul acestei publicații.

Pentru mai multe informații asupra acestei publicații ori asupra abonamentului de recepționare a publicațiilor editate de către IDIS, vă rugăm să contactați direct Serviciul de Presă și Comunicare Publică al IDIS „Viitorul”. Persoana de contact: Diana Lungu - diana.lungu@viitorul.org

ADRESA DE CONTACT:

Chișinău, Iacob Hîncu 10/1, 2004, Republica Moldova

Telefon: (373-22) 21 09 32

Fax: (373-22) 24 57 14

www.viitorul.org

Orice utilizare a unor extrase ori opinii ale autorului acestui Studiu trebuie să conțină referință la IDIS „Viitorul”.

Acest produs apare în cadrul proiectului „Stimularea măsurilor de consolidare a încrederii dintre Chișinău și Tiraspol”, cu susținerea Guvernului României și PNUD Moldova.

Sumar

Note explicative referitoare la metodologia utilizată.....	4
1. Relațiile dintre sistemele bancare de pe cele două maluri ale Nistrului	5
2. Asigurarea funcționării relațiilor economice dintre cele două maluri ale Nistrului.....	10
3. Activitatea IMM-urilor de pe cele două maluri ale Nistrului	12
4. Căi de dezvoltare a infrastructurii creditare și a sistemului de garanții care ar facilita finanțarea IMM-urilor	15
5. Oportunități de consolidare a sistemelor de asigurări de pe ambele maluri ale Nistrului	19
6. Asigurarea riscurilor în afaceri	21
7. Concluzii și recomandări de politici.....	23
Referințe	24

Note explicative referitoare la metodologia utilizată

Studiul de față reprezintă o sinteză a discuțiilor și concluziilor trasate în cadrul Mesei Rotunde „**Dezvoltarea unui mediu de afaceri fără obstacole în comerțul cu bunuri și servicii, relații financiar- bancare și de asigurări între agenții economici de pe ambele maluri ale Nistrului**”. Masa Rotundă s-a desfășurat în cadrul proiectului „*Boosting confidence-building measures between Chisinau and Tiraspol*”, implementat de IDIS „Viitorul” cu suportul financiar al Ministerului de Externe al României și UNDP Moldova.

La discuții au participat reprezentanți ai instituțiilor bancare și mediului de afaceri de pe ambele maluri ale Nistrului, reprezentanți ai autorităților de supraveghere în domeniul financiar-bancar din R. Moldova, Banca Națională a Moldovei, Comisia de Supraveghere a Pieței Financiare, precum

și Organizația pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii, Biroul Național al Asigurătorilor de Autovehicule, Asociația Băncilor din Moldova, Liga Bancherilor, Delegația UE în R. Moldova, OSCE, Agenția Europeană pentru Cercetări Economice, Reconstrucție și Dezvoltare (ERRD-Grigoriopol, reg. transnistreană).

Studiul reflectă relațiile dintre sectoarele bancare de pe ambele maluri ale Nistrului și apropierea acestora prin finanțarea IMM-urilor, căile de dezvoltare a infrastructurii creditare și a sistemului de garanții care ar facilita finanțarea IMM-urilor. În cadrul discuțiilor au fost abordată și aspecte ale sistemelor de asigurare, precum și oportunități de consolidare a sistemului de asigurări și asigurarea riscurilor în afaceri.

1. Relațiile dintre sistemele bancare de pe cele două maluri ale Nistrului

Sistemul bancar din R. Moldova

Sectorul bancar reprezintă o componentă de bază a pieței financiare din R. Moldova, despre aceasta vorbește și faptul că **activelor din sectorul bancar le revin 91,31% din total active** în sistemul financiar. De aici deducem nivelul de dezvoltare fragilă a pieței de capital, prezența redusă a companiilor de microfinanțare și creditare nebankară, leasing, și, practic lipsa fondurilor de investiții și a capitalului de risc. Diversificarea redusă a pieței financiare și „monopolizarea” acesteia de către sectorul bancar este și motivul pentru care acces la resurse financiare de către agenții economici este limitat (băncile solicită gajuri) și ratele la dobânzi sunt destul de ridicate. Sistemul bancar din R. Moldova este compus din două nivele, primul fiind reprezentant de Banca Națională a Moldovei (BNM), iar cel de-al doilea – de 11 bănci comerciale, după decizia BNM din 5 august 2015 (în cadrul ședinței Comitetului de Stabilitate Financiară), de a lichida cele 3 bănci aflate în acel moment sub administrare specială a BNM (Banca de Economii, Banca Socială și Unibank).

Ulterior (11.06.2015), BNM a instituit procedura de supraveghere specială pe un termen de 3 luni asupra altor 3 cele mai mari bănci din țară, care împreună dețin împreună o cotă de **66,5% după valoarea activelor și 69,7% după valoarea creditelor acordate** („BC „Moldindconbank” S.A., B.C. „Victoriabank” S.A. și BC „Moldova - Agroindbank” S.A.). Decizia respectivă a fost luată ca urmare a constatării unor aspecte ce țin de angajarea în operațiuni de creditare cu risc sporit și structura netransparentă a acționarilor. Ulterior, în câteva rânduri (septembrie 2015, decembrie 2015, martie 2016, mai 2016) termenul pentru procedura de supraveghere specială a fost prelungit ca urmare a problemelor nesoluționate ce vizează **transparența structurii acționarilor și angajarea în tranzacții cu risc sporit**.

O altă caracteristică a sistemului bancar din R. Moldova este și prezența relativ scăzută a grupurilor financiare străine, astfel, dintre cele 11 bănci comerciale, doar 4 sunt sucursale ale băncilor și grupurilor financiare străine (Mobiasbancă, Eximbank-Gruppo Veneto Banca, ProCredit Bank, BCR Chișinău).

Tabelul 1: Structura sectorului bancar din R. Moldova, I trimestru 2016

Banca comercială	Active		Credite		Credite acordate pers. juridice		Capital propriu	
	mil. USD	Pondere, %	mil. USD	Pondere, %	mil. USD	Ponderea, din total credite, %	mil. USD	Pondere, %
1. Moldova – Agroindbank	1 000,8	28,2	568,9	29,4	460,8	81,0	159,0	25,8
2. Moldinconbank	766,2	21,6	464,9	24,1	404,2	86,9	101,1	16,4
3. Victoriabank	591,33	16,7	313,3	16,2	282,6	90,2	108,1	17,5
4. Mobiasbancă	393,71	11,1	192,93	10,0	135,9	70,4	63,7	10,3
5. Eximbank-Gruppo Veneto Banca	297,68	8,4	116,5	6,0	95,9	82,4	64,6	10,5
6. ProCredit Bank	197,27	5,6	125,8	6,5	123,3	98,0	23,0	3,7
7. Fincombank	92,83	2,6	53,3	2,8	45,2	84,8	22,0	3,6
8. Energbank	88,15	2,5	42,7	2,2	35,4	82,7	25,6	4,2
9. BCR Chișinău	57,75	1,6	20,9	1,1	15,6	74,7	21,6	3,5
10. Comerțbank	40,64	1,1	22,3	1,2	21,6	96,7	14,7	2,4
11. EuroCreditBank	20,38	0,6	9,6	0,5	6,1	63,4	12,9	2,1
Total	3 546,7	100,0	1 931,2	100,0	1 626,5	84,2	616,3	100,0

Sursa: calculele autorului în baza datelor BNM (www.bnm.md)

În trimestrul I al anului 2016, activele sistemului bancar au constituit 69 515,2 mil. lei (3 546,7 mil. USD), fiind în creștere cu circa 0,8% comparativ cu finele anului precedent. Portofoliul de credite, însă a înregistrat o reducere semnificativă de circa 14% față de primul trimestru al anului 2015, constituind 37 851,2 mil. lei. Cauza acestei reduceri a fost politica monetară dură aplicată de către BNM în 2015, prin majorarea ratei de bază până la un nivel record de 19,% (menținută pînă în februarie curent). Aceasta, la rândul său a cauzat scumpirea excesivă a creditelor, ca urmare a penuriei de lichidități în sectorul bancar și probleme mediului afaceri, atât prin dificultăți în achitarea ratelor la credite, cât și accesul tot mai dificil la resurse financiare. Ratele la credite în lei au fost într-o continuă ascensiune, astfel dacă rata medie ponderată a dobânzilor în luna decembrie 2014 constituia 11,17%, atunci în ianuarie 2016 aceasta a atins valoarea de 16,49%, în creștere cu circa 5 p.p.

Începând cu luna februarie 2016, BNM început să relaxeze politica monetară, prin scăderea ratei de bază în câteva etape, astfel aceasta ajungând de la 19,5% la 10% în iulie, curent. Drept efect, a scăzut și rata creditelor pe piața bancară, deși nu esențial, pînă la 15,23% în luna mai curent. Actualmente, băncile comerciale din R. Moldova oferă credite agenților economici la o rată anuală care variază între 15-20%. Oferta băncilor comerciale cuprinde și categorii aparte de credite/microcredite destinate IMM-urilor, inclusiv afacerilor mici și mijlocii, producătorilor agricoli, întreprinzătorilor individuali, persoanelor fizice ce desfășoară activitate de antreprenoriat.

Din datele prezentate în tabelul de mai sus, vedem că ponderea creditelor acordate persoanelor juridice constituie 84,2% din totalul creditelor. Dintre aceștia nu știm care este ponderea creditelor acordate IMM-urilor, din cauza lipsei datelor statistice în acest sens. Totuși, accesul agenților economici (și, în special al IMM-urilor) la credite este limitat de costul relativ înalt al acestora și deficitul de resurse financiare pe termen lung.

Privitor la profitabilitatea sectorului bancar din R. Moldova, în primul trimestru al anului curent, profitul în sector s-a majorat cu 4,4%, (472,4 mil. lei), din contul majorării veniturilor la dobânzi cu 52,3% (urmare a politicii monetare restrictive). Cu toate acestea, „*sectorul bancar rămâne a fi*

vulnerabil și dependent de circumstanțele mediului intern și extern”, recunoaște însăși BNM.¹

Sistemul bancar din stînga Nistrului

Sistemul bancar al reg. transnistrene este unul format din două nivele, similar celui din R. Moldova, format din Banca Republicană Transnistreană (BRT), Banca de Economii a Transnistriei, 8 bănci comerciale și alte instituții creditare autorizate să efectueze anumite operațiuni bancare. Deși Banca de Economii a Transnistriei este indicată separat de celelalte bănci, de facto nu există nici o deosebire dintre acestea. Primul nivel este reprezentat de BRT, îndeplinind funcția unei bănci centrale și fiind responsabilă de realizarea politicii monetar-creditare în regiune.

Al doilea nivel este constituit din 6 bănci comerciale cu 21 filiale, care își desfășoară activitatea pe teritoriul reg. Transnistrene. Dat fiind faptul că acestea nu dețin licențe emise de BNM, ci doar „permisuri” pentru efectuarea operațiunilor bancare emise de către BRT, acestea nu sunt recunoscute pe plan internațional și, prin urmare **nu pot efectua operațiuni internaționale de decontare**. Totuși, acestea realizează operațiuni de decontare prin intermediul băncilor din Federația Rusă. În reg. transnistreană există și o bancă de dezvoltare agricolă - Bank Selihozrazvitia, care a fost creată în scopul finanțării programelor din domeniul agriculturii și al cărei acționar uni este statul. Deși agricultura deține o pondere semnificativă în economie, trebuie să menționăm că această „bancă de dezvoltare” deține o pondere foarte mică, 1,8% (după valoarea activelor) și 2,5% (după valoarea creditelor acordate). Cea mai mare bancă din regiune este Agroprombank, care deține mai bine de **o treime din activele sectorului bancar (38,7%)** și circa 37,4% din portofoliul total de credite acordate. Actualmente, alte 2 bănci se află în proces de lichidare.

Din informațiile disponibile, cel puțin trei bănci sunt în totalitate cu capital de stat. Pe lângă cele două bănci amintite mai sus, Eximbank este o altă bancă, în care unicul acționar este o structură de stat: „Biroul pentru gestionarea activelor Transnistriei”. Astfel, ponderea băncilor cu capital de stat în

¹ <https://www.bnm.md/ro/content/situatia-financiara-sectorului-bancar-trimestrul-i-2016>

activele totale și portofoliul de credite ale sectorului bancar transnistrean este de cel puțin 53%.²

Din datele prezentate în tabelul de mai jos, vedem că în trimestrul I, 2016, activele totale ale sistemului bancar din reg. transnistreană au constituit 6 013,8 mil ruble transnistrene (541,8 mil. USD), înregistrând o reducere nesemnificativă

de circa 0,5% față de aceeași perioadă a anului precedent. Și portofoliul de credite al băncilor transnistrene a înregistrat o reducere, de data aceasta semnificativă de circa 9% în trimestrul I, 2016 comparativ cu 2015. Din totalul creditelor acordate, ponderea creditelor acordate persoanelor juridice constituie 78,7%.

Tabelul 2. Indicatori ai activității bancare din reg. transnistreană, I trimestru 2016

Banca comercială	Active		Credite		Credite acordate pers. juridice		Capital propriu	
	mil. USD	Pondere, %	mil. USD	Pondere, %	mil. USD	Pondere, din total credite acordate, %	mil. USD	Pondere, %
Pridnestrovskii Sberbank	97,9	18,1	62,3	16,9	40,2	10,9	26,9	22,5
Eximbank	79,3	14,6	45,5	12,3	30,1	8,5	14,5	12,1
Tiraspromstroibank	52,3	9,6	42,5	11,6	34,9	9,4	11,8	9,9
Agroprombank	209,7	38,7	138,3	37,4	118,9	32,2	53,2	44,5
Ipotecinyi	93,0	17,2	71,3	19,3	56,3	15,2	11,3	9,5
Bank Selihozrazvitia	9,6	1,8	9,4	2,5	9,4	2,5	1,8	1,5
Total	541,8	100,0	369,3	100,0	289,8	78,7	119,5	100,0

Sursa: calculele autorului în baza datelor BRT (www.prbank.idknet.com)

Relațiile dintre cele două sisteme bancare

Realizarea deficitară a activităților comerciale și economice și relația dintre celor două sectoare bancare au avut drept cauză **relațiile tensionate dintre autoritățile de pe cele două maluri ale Nistrului**. Aceasta a dus și la închiderea filialelor băncilor modovenești din stînga Nistrului, unde, au fost deschise primele bănci „transnistrene” în baza subdiviziunilor din Tiraspol a fostelor bănci sovietice, independente de cele de la Chișinău.

În contextual în care, autoritățile de la Tiraspol și-au cerut dreptul la independență și promovarea propriilor politici în domeniul monetar-creditar, în mai 1997, a fost semnat un *Memorandum cu privire la normalizarea relațiilor dintre R. Moldova și regiunea Transnistreană*³. Însă, în dorința de a activa și pe plan internațional (BNM nu poate licenția o bancă din stînga Nistrului, atîta timp cît nu dispune de

mecanisme de control și supraveghere care se aplică băncilor licențiate din dreapta Nistrului, pe motiv că băncile din stînga Nistrului nu se supun legilor din R. Moldova), autoritățile de la Tiraspol au solicitat celor din R. Moldova să legalizeze instituțiile bancare din regiune.

Primele tentative de apropiere și integrare a celor două sectoare bancare de pe ambele maluri ale Nistrului datează încă din anul 1995 (28 iunie), atunci cînd Guvernatorul BNM, Leonid Talmaci și cel al BRT din stînga Nistrului au negociat și parafat un document „*Recomandări privind integrarea monetară-creditară dintre Republica Moldova și Transnistria*” ce presupunea o integrare a sectorului bancar din stînga Nistrului în cel al R. Moldova în două etape. Acestea se refereau în special la armonizarea legislației financiar-economice din stînga Nistrului cu cea a R. Moldova, politica comercială externă unică, regimul unic al actelor normative, cursul unic de schimb valutar, cerințe unice

² Policy Brief nr. 2 (ianuarie, 2014), Realități Nistrene, www.viitorul.org, Ion Tornea

³ <http://rusofis.ru/mezhdunarodnoe-zakonodatelstvo/2899-memorandum-ob-osnovah-normalizatsii-otnoshenijmezhdur- respublikoj-moldova-i-pridnestrovempodpisan-v-g-moskve-08051997.html>

de supraveghere a sistemului bancar. armonizarea legislației financiar-economice din stînga Nistrului cu cea a R. Moldova, politica comercială externă unică, regimul unic al actelor normative, cursul unic de schimb, cerințe unice de supraveghere a sistemului bancar.

Cu regret însă, documentul semnat la o săptămînă după aceasta, pe data de 5 iulie, 1995, de către aceiași reprezentanți ai autorităților bancare de pe ambele maluri ale Nistrului și contrasemnat de Președintele R. Moldova și liderul de la Tiraspol, diferă substanțial de varianta parafată.⁴ Prin urmare, documentul respectiv se diferențiază substanțial de cel inițial negociat, și nu se mai referă la „integrarea” celor două sisteme monetar-creditare ci doar la stabilirea unor „relații” dintre acestea. Prin urmare, prevederile care în esență se refereau la integrarea celor două sisteme bancare „au dispărut” din documentul final, care se referă la: circulația fără numerar și, în paralel a leului moldovenesc în stînga Nistrului, schimbul de dări de seamă în domeniile financiar-economice dintre părți și coordonarea politicii comerciale externe. Dar chiar și aceste prevederi, ce vizau „încălzirea” relațiilor dintre cele două sistemele monetar-creditare, nu s-au respectat.

Următorul pas în apropierea celor două sectoare bancare a fost făcut de către R. Moldova, prin Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova din data de 19 iunie 1996 (nr. 885 „privind deschiderea la Banca Națională a Moldovei a unui cont correspondent temporar Centrului de casă și decontări din Tiraspol”), prin care autoritățile R. Moldova au permisă BNM-ului să deschidă la filiala din Tiraspol un cont correspondent în lei moldovenești (pînă la stabilirea statutului zonei transnistrene)⁵. Prin această hotărîre, au fost **facilitate plățile dintre entitățile înregistrate pe ambele maluri ale Nistrului**, cu mențiunea că BNM nu poartă răspundere pentru datoriile interne și externe ale regiunii transnistrene formate în decontările Centrului de casă și decontări din Tiraspol.

Ulterior, prin Hotărîrea Guvernului din 02.08.2005 (nr. 815 „cu privire la regularizarea traficului de mărfuri și servicii ce

constituie obiectul activității de comerț exterior a agenților economici din Transnistria”), agenților economici din stînga Nistrului li s-a permis, începînd cu data de 25 ianuarie 2006, înregistrarea provizorie în Registrul de Stat al Întreprinderilor și în Registrul de Stat al Organizațiilor din R. Moldova (actualmente Registrul de Stat al Unităților de Drept), atribuindu-li-se codul IDNO. Aceasta urmînd să fie efectuată în baza copiilor de pe actele de constituire și certificatele de înregistrare eliberate de autoritățile din stînga Nistrului. „Întru confirmarea luării în evidență a agenților economici din Transnistria, Camera Înregistrării de Stat va elibera acestora un extras din Registrul de Stat privind înregistrarea provizorie, care va permite obținerea unor licențe pentru genurile de activitate care se licențiază și perfectarea documentelor necesare efectuării operațiilor de export-import și servicii de transport auto în organele vamale și fiscale și în instituțiile financiare din Republica Moldova.”⁶

Prin permiterea participării Centrului de casă și decontări din or. Tiraspol în sistemul automatizat de plăți interbancare (SAPI), sistem prin care sunt efectuate plățile interbancare în lei moldovenești pe teritoriul R. Moldova, autoritățile din R. Moldova și-au propus facilitarea sistemului de plăți dintre entitățile de pe cele două maluri ale Nistrului. Alte inițiative și acțiuni care să vizeze apropierea dintre cele două sisteme bancare și facilitarea relațiilor financiar-bancare nu au existat.

Ulterior, în 2012, după blocarea de către SUA și UE a operațiunilor externe ale băncilor transnistrene în euro și dolari, efectuate prin băncile rusești⁷, autoritățile de la Tiraspol și-au intensificat solicitările privind legalizarea instituțiilor financiare din reg. transnistreană prin obținerea de către acestea a licențelor de activitate de la BNM. Astfel, „BRT” a venit cu inițiativa de a permite monitorizarea financiară a activității acestora cu participarea reprezentanților la procesul de negocieri în formatul 5+2, în cadrul grupului de lucru pe probleme bancare. Reprezentanții „BRT” au propus și semnarea unui Memorandum de înțelegere mutuală dintre băncile centrale din stînga și dreapta Nistrului, ce ar presupune colaborarea în domeniul supravegherii bancare și

⁴ Ion Tornea „Relațiile dintre sectoarele bancare de pe cele două maluri ale Nistrului”, capitol din studiul „Finanțarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii din Republica Moldova: probleme, tendințe și perspective (III)”, IDIS „Viitorul”, 2014

⁵ <http://lex.justice.md/md/330297/>

⁶ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=304897>

⁷ <http://www.dw.com/ro/ue-%C5%9Fi-sua-au-blocat-opera%C5%A3iunile-b%C4%83ncilor-transnistrene/a-16368230>

monitorizării financiare. Autoritățile R. Moldova nu au acceptat să discute pe marginea acestui document. Semnarea unui accord cu autoritățile din stînga Nistrului, ar însemna recunoașterea de către R. Moldova a „BRT” ca și autoritate de reglementare și supraveghere bancară. Or, pe teritoriul unui stat nu pot exista două asemenea autorități.

Pe de altă parte, autoritățile R. Moldova au încercat în repetate rînduri să apropie cele două sisteme bancare prin integrarea activităților instituțiilor bancare din stînga Nistrului în legislația R. Moldova, dar de fiecare data au rămas fără rezultate. Chiar și așa, anumite compromisuri au fost realizate, astfel încât să permit transferurile și plățile dintre agenții economici de pe cele două maluri ale Nistrului astfel încât activitatea acestora să nu fie afectată. Despre aceasta vorbesc mai multe inițiative legislative ale autorităților de la Chișinău, inclusiv cele două menționate mai sus: Hotărârea Parlamentului R. Moldova din 1996 și Hotărârea Guvernului din 2005. Alte două documente care demonstrează lipsa unor restricții privind plățile/transferurile care se efectuează în lei moldovenești între rezidenții R. Moldova (adică între cele două maluri ale Nistrului) sunt:

➤ **Regulamentul privind transferul de credit aprobat prin HCA al BNM (nr. 157 din 01.08. 2013)**, care reglementează modalitatea de efectuare a transferului de credit de către prestatorii de servicii de plată, fără nici o există restricție privind plățile / transferurile care se efectuează în lei moldovenești între rezidenți ai Republicii Moldova.

➤ **Legea cu privire la serviciile de plată și moneda electronică (nr. 114 din 18.05.2012)**, care reglementează activitatea prestatorilor de servicii de plată și a emitenților de monedă electronică, condițiile și modul de licențiere a acestora, regimul de transparență a condițiilor de prestare a serviciilor de plată, de emitere și de răscumpărare a monedei electronice, drepturile și obligațiile prestatorilor de servicii de plată, ale emitenților de monedă electronică în contextul prestării serviciilor cu titlu profesional, drepturile și obligațiile utilizatorilor de servicii, supravegherea prudențială a prestatorilor de servicii de plată și a emitenților de monedă electronică. Prevederile respectivei legi oferă un acces egal prestatorilor de servicii de plată către persoanele care îndeplinesc criteriile stabilite în lege.⁸

Reprezentanții băncilor comerciale din reg. transnistreană consideră că din cauza interacțiunii aproape inexistente dintre instituțiile financiare de pe cele două maluri ale Nistrului, plățile reciproce dintre agenții economici sunt dificile și implică costuri suplimentare.

Până în anul 2007, sectoarele bancare de pe cele două maluri ale Nistrului au cooperat în mod activ, deținând conturi corespondente unele la altele, ceea ce facilita plățile și transferurile. În reg. transnistreană erau prezente două bănci din R. Moldova, unde, totodată, activau sucursale ale unor bănci din stînga Nistrului. Până la acel moment, existau aceste necesități și s-au găsit mecanisme de implementare. Lipsa de continuitate a acestor relații dintre cele două sectoare bancare este condiționată de factorul politic, și nu trebuie asociată cu activitatea mediului de afaceri.⁹

⁸ Informație prezentată în cadrul mesei rotunde de către Olga Movilă, Departamentul Sisteme de Plăți din cadrul BNM

⁹ Informație prezentată de dna Oxana Victorovna, avocat Asociația Avocaților din Transnistria

2 Asigurarea funcționării relațiilor economice dintre cele două maluri ale Nistrului

Mediul de afaceri din reg. transnistreană se confruntă cu un șir de probleme legate, în principal, de lipsa de legalizare a activității, dar și de accesul dificil al agenților economici la credite avantajoase, la investiții, implicarea în proiecte internaționale și multe altele. Aici ne referim la convergența sistemelor bancare, la necesitatea de asistență și sprijin a mediului de afaceri în scopul beneficierii de regimul de comerț liber cu Uniunea Europeană prin intermediul Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (DCFTA). Aceasta este și mai actual, în condițiile în care, din 1 ianuarie 2016, DCFTA s-a extins pe întreg teritoriul R. Moldova, inclusiv reg. transnistreană (Decizia nr. 1/2015 a Consiliului de Asociere UE – Republica Moldova din 18 decembrie 2015¹⁰). În baza acestei decizii, **autoritățile R. Moldova oferă acces la toate procedurile interne de obținere a documentelor de însoțire a mărfurilor destinate exporturilor pe piața comunitară**, în mod transparent și echitabil, iar agenții economici (inclusiv cei din reg. transnistreană) trebuie să le respecte și să le utilizeze. Pentru a beneficia de facilitățile comerciale, reg. transnistreană s-a angajat ca într-o perioadă determinată de timp să asigure condiții preferențiale de acces a mărfurilor și serviciilor ce provin din Uniunea Europeană și acest lucru este esențial pentru a păstra condițiile comerțului liber oferit mediului de afaceri local.

Agenții economici care activează în stânga Nistrului, dar sunt înregistrați în R. Moldova, conform legislației acesteia, **dispun de toate posibilitățile pentru a accesa credite de la băncile comerciale moldovenești**. Există totuși o constrângere majoră de ordin legislativ, care reiese din incertitudinea în privința gajului, a modului de soluționare a eventualelor litigii, în condițiile în care autoritățile din R. Moldova nu recunosc actele emise de „autoritățile” din reg. transnistreană. Aceștia au toate posibilitățile legale de

a contracta credite, însă din motive de incertitudine și nesiguranță a gajului, precum și incertitudinea privind modul de soluționare a eventualelor litigii, creditele nu sunt atractive. În consecință, procesul de modernizare și dezvoltare a întreprinderilor respective lasă de dorit.

Iar, **prețul creditului în reg. transnistreană este de 2-3 ori mai mare decât pe malul drept**, lucru care determină agenții economici de acolo să caute soluții de finanțare în Republica Moldova. Formal, băncile din R. Moldova pot acorda credite, însă ele preferă să evite clienții din reg. transnistreană.

Un alt aspect important, care îngreunează relațiile dintre agenții economici din stânga Nistrului și băncile comerciale din R. Moldova, este demararea procesului de privatizare în reg. transnistreană. Astfel, R. Moldova nu recunoaște privatizările din stânga Nistrului, respectiv titlurile de proprietate asupra bunurilor, lucru care limitează enorm posibilitatea de finanțare din partea bancilor moldovenești.

Actualmente, toate plățile în lei moldovenești sunt efectuate prin intermediul Centrului de casă și decontări de la Tiraspol. Toți exportatorii din stânga Nistrului au conturi deschise în Băncile din Republica Moldova și operațiunile de import/export le realizează prin intermediul băncilor moldovenești. Plățile în valută se decontează prin intermediul conturilor corespondente ale băncilor din reg. transnistreană deschise la băncile din Federația Rusă, dar costurile pe care trebuie să le suporte pentru aceste operațiuni sunt mai mari din cauza „garniturilor” suplimentare. „Problemele din acest sector vor fi rezolvate numai atunci când va exista o încredere reciprocă și o abordare comună și consolidată în dezvoltarea sistemului bancar între cele două părți”¹¹

¹⁰ http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2015.336.01.0093.01.RON&toc=OJ:L:2015:336:TOC

¹¹ Informație prezentată de dl Iurie Kuzmenko, director al unei companii din Râbnîța

Pentru asigurarea implementării eficiente a inițiativei Președintelui R. Moldova, privind soluționarea conflictului transnistrean (Hotărârea Guvernului nr.1178 din 31.10.2007), au fost create grupuri de lucru sectoriale, menite să sprijine și să faciliteze punerea în aplicare a măsurilor de consolidare a încrederii și securității în contextul soluționării problemei reintegrării.

Respectiv, Banca Națională a Moldovei este membru al grupului de lucru pe domeniul bancar unde, de altfel, în ultima perioadă nu au fost nici un fel de discuții și întrebări care să vizeze problema accesului la servicii financiare care sunt furnizate de către băncile licențiate din Republica Moldova (inclusiv agenților economici din stânga Nistrului).¹²

¹² Informații prezentate de către dna Olga Movilă, Departamentul Sisteme de Plăți, BNM

3. Activitatea IMM-urilor de pe cele două maluri ale Nistrului

Sectorul IMM-urilor din R. Moldova

Experiența statelor cu economii dezvoltate arată că **micul business reprezintă componenta de bază a economiei de piață** și este caracterizată prin natura inovatoare, oferirea unui spectru larg de servicii și produse pe piață, flexibilitate și adaptabilitate sporită.

Conform datelor Biroului Național de Statistică, în anul 2015, numărul IMM-urilor a constituit 49,8 mii întreprinderi, fiind cu 0,5 mii (cu 1%) în creștere față de anul 2014. **Sectorul IMM-urilor constituie circa 97,2% din numărul total al întreprinderilor**, antrenează mai mult de jumătate din numărul de salariați în sectorul privat (55,2%) și generează circa 30,8% din totalul veniturilor din vânzări pe economie. Din datele tabelului de mai jos, se observă o diminuare a ponderii IMM-urilor în totalul întreprinderilor pe toate cele 3 aspecte analizate: numărul de întreprinderi, numărul de salariați și veniturile din vânzări, a căror pondere s-a redus cu 1,8 p.p.

Totuși, se atestă o creștere a sumei profitului până la impozitare obținut de către IMM-uri, care în 2015 a constituit 3037, 6 mii lei, cu 25,8 mil, lei mai mult față de anul 2014.

Sectorul IMM-urilor în reg. transnistreană

Formarea sectorului IMM-urilor în reg. transnistreană își are originea încă în anii '90, perioadă în care au avut loc mari schimbări în sfera politică și social-economică a țării. Astfel, s-au creat condiții legale pentru crearea primelor corporative și asociații de întreprinzători. Ulterior, au fost inițiate două programe de stat pentru dezvoltarea și susținerea micului business din Transnistria (2002-2004 și 2010-2012), al căror scop de bază consta în crearea condițiilor stabile și favorabile pentru dezvoltarea micului business, prin crearea și îmbunătățirea bazei legislative și normative în domeniu, îmbunătățirea calității și eficienței sprijinului de stat acordat IMM-urilor, revitalizarea și crearea unor mecanisme financiare și de credit, inclusiv.¹³

Reglementarea legislativă a activității sectorului IMM-urilor din reg. transnistreană are loc în baza următoarelor acte:

- Legea „cu privire la sprijinul de stat acordat micului business în Transnistria”;
- Legea „cu privire la sistemul simplificat de impozitare și contabilitate a persoanelor juridice – subiecți ai micului business”;

Tabelul 3. Evoluția ponderii întreprinderilor mici și mijlocii în totalul întreprinderilor în 2015

Anul	Nr. de întreprinderi, mii			Nr. de salariați, mii pers.			Venituri din vânzări, mil. lei		
	Total	IMM	Ponderea IMM în total, %	Total	IMM	Ponderea IMM în total, %	Total	IMM	Ponderea IMM în total, %
2014	51,7	50,3	97,3	510,8	284,0	55,6	263090,2	83521,2	31,8
2015	51,2	49,8	97,2	510,3	281,4	55,1	282253,4	86824,6	30,8

Sursa: datele Biroului Național de Statistică (www.statistica.md)

¹³ Informație prezentată de dna Oxana Victorovna, avocat Asociația Avocaților din Transnistria

- Legea „cu privire la împrumuturile preferențiale acordate întreprinderilor mici”;
- Rezoluția Guvernului nr. 182 (din 13.07.2015) „cu privire la aprobarea Concepției de dezvoltare a micului business din Transnistria pentru perioada 2015-2020”, care a intrat în vigoare la 21 iulie 2015.

În pofida unor creșteri pozitive a sectorului IMM-urilor din ultimii ani, **acest segment în reg. transnistreană rămâne în continuare slab dezvoltat**, în primul rând din cauza situației financiare dificilă din regiune, instabilitate politică și lipsa cererii interne de consum a gospodăriilor casnice. Trebuie de remarcat faptul că 80% din sectorul IMM-urilor activează în sectorul serviciilor (80%), urmat de sectorul industrial – 9%, construcție – 6% și cea mai mică pondere îi revine agriculturii cu 5%. Respectiv, mai mult de 50% din IMM-uri sunt angajate în comerț, producția fiind aproape absentă, în timp ce în țările dezvoltate, sectorului IMM-urilor este antrenat pe larg în industria de fabricație și înaltă tehnologie.

Cu toate aceste măsuri de suport, subiecții IMM-urilor din reg. transnistreană continuă să se confrunte cu un șir de probleme sistemice, printre care cele mai importante fiind:

- Dificultăți de finanțare (obținerea unui credit, accesul limitat la microcreditare);
- Rata înaltă a dobânzilor la credite și împrumuturi;
- Caracterul imperfect al sistemului bancar;
- Politica de creditare și financiară promovată de autoritățile de la Tiraspol, inclusiv acțiunile băncii centrale a regiunii;
- Monopolul statului și al întreprinderilor de stat în majoritatea sectoarelor economiei;
- Insuficiența informației (modificările legislative, informație credibilă privind activitatea IMM-urilor).

Pe lângă aceasta, întreprinzătorii din reg. transnistreană invocă drept bariere în activitatea micului business și: nivelul de impozitare, complexitatea și instabilitatea sistemului fiscal, curenți și contradicții în legislație, presiuni birocratice

și faptul că în loc să se concentreze pe activitatea și dezvoltarea afacerilor, ei își dedică jumătate din timpul lor procedurilor birocratice complicate.

În baza datelor statistice și analitice disponibile actualmente, se evidențiază 2 probleme acute cu care se confruntă IMM-urile din reg. transnistreană în activitatea lor:

1. Barierele administrative (lipsa dialogului dintre autoritățile publice și mediul de afaceri, suprapuneri în activitatea unor reglementatori, acte permissive „necesare”, dar lipsite de temei și care se dublează de multe ori, etc.)
2. Capitalul propriu limitat al IMM-urilor și lipsa serviciilor financiare și creditare adaptate necesităților și posibilităților întreprinderilor mici (ratele ridicate ale dobânzilor la credite, necesitatea garanțiilor, lipsa abordării individuale a clienților, liste exagerate cu documente necesare pentru obținerea creditelor, sistem defectuos de evaluare a proprietății/afacerii).¹⁴

De remarcat că, actualmente, pentru accesarea unui credit bancar de către un antreprenor este destul de problematic nu doar din cauza barierelor administrative și cerințelor mari în materia de gaj și documente, dar și din cauza nivelului scăzut al cunoștințelor și competențelor întreprinzătorilor în domeniul juridic, legislativ, administrativ-economic.

Totodată, **depozitele băncilor comerciale cu scadența mai mare de 1 an practic sunt inexistente sau au o pondere ne semnificativă**. Respectiv, având o disponibilitate redusă de capital pe termen lung și nu dispun de alte pasive pe termen lung, care ar putea fi transformate în credite de investiții. De asemenea, și accesul la linii de refinanțare, cu excepția fondului de rezervă al statului (reg. transnistreană), este limitat, întrucât acestea oferă cea mai mare parte din împrumuturile pe termen scurt (până la 1 an) sau linii de credit care pot fi anulate sau refinanțate peste un an. Spre exemplu, în anul 2013, peste 40 de subiecți ai micului business din reg. transnistreană au primit suport din acest fond în valoare de circa 47 mil. ruble transnistrene.

Infrastructura sectorului financiar în reg. transnistreană este relativ slab dezvoltată și nu dispune de istoria birourilor de

¹⁴ Informație prezentată de dna Oxana Victorovna, avocat Asociația Avocaților din Transnistria

credit, auditori bancari externi, centre de instruire și alte servicii. Iată de ce băncile trebuie să se dezvolte pe toate aspectele doar din sursele interne disponibile.

Băncile comerciale din reg. transnistreană nu practică **tehnologia de creditare în baza fluxurilor de numerar, ceea ce creează dificultăți în special pentru IMM-uri**. Totodată, sectorul bancar din reg. transnistreană este interesat mai mult de proiectele investiționale mari cu recuperare rapidă, fapt ce limitează accesul IMM-urilor.¹⁵

Un alt aspect ce trebuie luat în considerare pentru depășirea problemei **accesului deficitar la resurse financiare (în special pe termen lung)** pentru sectorul IMM-urilor este **dezvoltarea leasing-ului**, care în primul rând necesită o revi-

zuire a cadrului legal existent. Leasing-ul este o modalitate de creditare care de multe ori poate fi mai potrivită pentru IMM-uri, datorită faptului că oferă mai multă flexibilitate și finanțare individualizată adaptată la nevoile specifice ale întreprinderii.

Reprezentanții mediului de afaceri din reg. transnistreană evidențiază necesitatea revizuirii metodologiei de elaborare și modificare a actelor legislative și normative ce vizează dezvoltarea micului business. Iar în procesul de elaborare și modificare a acestora, să existe un dialog constructiv între mediul privat și funcționarii publici, prin oferirea informațiilor relevante, prin organizarea consultațiilor publice și luarea în considerare a propunerilor din partea mediului de afaceri.

¹⁵ Informație prezentată de dna Oxana Victorovna, avocat Asociația Avocaților din Transnistria

4. Căi de dezvoltare a infrastructurii creditare și a sistemului de garanții care ar facilita finanțarea IMM-urilor

Sectorul întreprinderilor mici și mijlocii se consideră a fi un generator inovații, locuri de muncă, creștere economică, iar în condiții de instabilitate, acesta are o mai mare capacitate de adaptare datorită simplității procesului decizional, dar și faptului că se pot (re) adapta mai ușor la cerințele pieței.

Pentru a face posibilă comparația dintre cele două sectoare ale IMM-urilor de pe ambele maluri ale Nistrului, trebuie să menționăm faptul că există o diferență în clasificarea acestora. Conform legii RM privind susținerea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii (nr. 206 din 07.07.2006) sectorul întreprinderilor mici și mijlocii se constituie din totalitatea întreprinderilor micro, mici și mijlocii, în care se încadrează întreprinderile al căror număr mediu scriptic anual de salariați constituie cel mult 249 de persoane, sumă anuală a veniturilor din vânzări - cel mult 50 milioane de lei și valoare totală anuală de bilanț a activelor nu depășește 50 milioane de lei.

În același timp, în stânga Nistrului, conform legii așa-numitului soviet suprem al TRANSNISTRIA „Cu privire la dezvoltarea și susținerea de stat a micului business” (iulie, 2011), din categoria micului business fac parte:

- Întreprinzătorii individuali – persoanele fizice care practică activitate de întreprinzător;
- Întreprinderile micro – persoane juridice care practică activitatea de întreprinzător, al căror număr mediu scriptic de angajați nu depășește 15 persoane, iar suma anuală a veniturilor din activitate nu depășește 365 000 PY M3II¹⁶ (nivelul de calcul a salariului minim);
- Întreprinderile mici – persoane juridice care practică activitatea de întreprinzător, al căror număr me-

diu scriptic de angajați nu depășește 50 persoane, iar suma anuală a veniturilor din activitate nu depășește 1 200 000 PY M3II.

Astfel, putem vedea că „întreprinderile mijlocii” făcând parte din sectorul IMM-urilor în RM nu cad sub incidența „legislației” transnistrene. Totuși, pentru a avea o privire de ansamblu, este necesar să facem o comparație a gradului de accesibilitate al serviciilor bancare și gradului de intermediere financiară de pe cele două maluri ale Nistrului și ponderea micului business în portofoliul de credite acordate persoanelor juridice de către bănci.

Instabilitatea sectorului financiar-bancar și neîncrederea cetățenilor și agenților economici în acesta **impulsionează exodul întreprinzătorilor către sectorul informal al economiei** (care conform unor estimări ar constitui circa 40% din economia reg. transnistrene), încercând astfel să evite riscurile de pierdere a capitalului acumulat sau chiar falimentul băncii la care se deservesc.

Accesul la finanțare și oportunitățile de finanțare pentru IMM-urile din stânga Nistrului

Băncile comerciale din reg. transnistreană au început să finanțeze sectorul IMM-urilor abia în ultimii ani, depunând eforturi pentru a crește ponderea acestora în portofoliul de credite acordate persoanelor juridice. Este un proces destul de lent, cauzat de lipsa de experiență și cunoștințe limitate în materie de tehnologii moderne de creditare, adițional abordării tradiționale a gajului, care **restrânge semnificativ accesul la finanțare al IMM-urilor**.

¹⁶ PY M3II – reprezintă o mărime variabilă în funcție de scopul aplicării ei și de perioadă.

O altă cerință obligatorie pentru accesarea creditelor bancare este și obligativitatea debitorului de a avea o experiență anterioară de cel puțin 6 luni și o activitate profitabilă, fapt ce **exclue practic posibilitatea accesării unui credit de către antreprenorii începători, migranți reînțorși care vor să investească, tinerii antreprenori și femeile**. Pentru orice solicitant de credite, inclusiv pentru IMM-uri este obligatoriu gajul, ca și garanție, fie că este vorba de mașini și echipamente, bunuri personale care se ridică la 30% din garanțiile oferite, terenuri și construcții - 28%, și active proprii ale proprietarului afacerii (casă, etc.) - 26%.

Gajuri necorespunzătoare (cerințe neadaptate la profilul clientului) și **birocrația existentă în bănci** (numeroase formulare, set complex de acte necesare, proceduri numeroase și ambigue), acestea sunt primele motive pentru care IMM-urile întâmpină **dificultăți la accesarea creditelor bancare**. Aceste obstacole pot fi eliminate prin acordarea de asistență tehnică băncilor în scopul administrării **activității de creditare în baza fluxurilor de numerar**, ceea ce le-ar permite să evalueze adecvat afacerile mici și să ia în considerare **gajul în calitate de garanție secundară**.

În ceea ce privește microfinanțarea – ca sursă alternativă de finanțare pentru IMM-urile care nu au acces la servicii bancare (rate ridicate ale dobânzii și alte plăți conexe, precum și numărul necesar de documente și timp necesare procesării cererii de finanțare) – **în reg. transnistreană există o mare cerere de microfinanțare din partea întreprinzătorilor mici**, atât din zonele rurale, cât și urbane.

Alături de sectorul bancar, în reg. transnistreană există și instituții de finanțare non-bancară, deși doar la modul teoretic. În reg. transnistreană practic nu există organizații de microcreditare sau asociații de economii și credit și nici societăți care să garanteze creditele/împrumuturile.¹⁷

În timp ce în R. Moldova, astfel de asociații (asociații de economii și împrumut - AEÎ) au fost create cu suportul donatorilor externi, interesați în asigurarea unui acces mai larg la finanțare a categoriilor vulnerabile, în special a tinerilor antreprenori, femeilor și migranților care doresc să investească în țară, în reg. transnistreană asemenea inițiative nu au existat.

În practică, cele câteva organizații de creditare (formal înregistrate ca fiind organizații de creditare) au ca și activitate de bază schimburile valutare. Iar la capitolul microfinanțare, există o bancă cu regim special „Banca agricolă de dezvoltare”, care a fost înființată în 2011, cu scopul de mobilizare a capitalurilor proprii și de finanțare a datoriei în interiorul și înafara reg. transnistrene pentru categorii de antreprenori precum: deținătorii de patentă, mici fermieri și producători agricoli, întreprinderile mici și mijlocii antrenate în domeniul agriculturii (producție, procesare). Banca respectivă de fapt este unica instituție de dezvoltare din regiune și, de altfel, nu este subiect al reglementării bancare. Cu referire la „leasing”, astfel de companii nu există, **tot băncile fiind instituțiile care oferă servicii financiare de leasing în colaborare cu companii private**.

Fondul de rezervă publică din reg. transnistreană – un fond de încredere creat în conformitate cu legea privind creditele preferențiale pentru IMM-uri – oferă împrumuturi cu rata dobânzii subvenționată (5-7% pe an) pentru întreprinderi agricole, de prelucrare a producției agricole, persoane fizice – titulari de patente în domeniul agriculturii și, din 2011 și pentru întreprinderile mici neagricole. Împrumuturile în reg. transnistreană sunt acordate pe o perioadă de până la un an - pentru titularii de patentă, de până la 3 ani – pentru microîntreprinderi și întreprinderile mici. Condiția pentru acordarea acestora este de a avea un minim de 10% de capital propriu și experiență de activitate a întreprinderii de cel puțin 6 luni. Valoarea maximă admisibilă a împrumutului depinde de tipul clientului:

- Întreprinderile mici – până la 50 000 USD (pentru capital circulant) și până la 200 000 USD (pentru active fixe);
- Întreprindere individuală – până la 10 000 USD, atât pentru capitalul circulant, cât și pentru active fixe.

Totodată, solicitanții (întreprinderile mici) trebuie să activeze în domeniul producției și prelucrării produselor alimentare, bunuri industriale sau bunuri de larg consum.

În concluzie, se menționează o serie de **oportunități care trebuie valorificate în scopul dezvoltării sustenabile a mecanismelor de finanțare** (în special pe termen lung) pentru sectorul IMM-urilor:

¹⁷ Informație prezentată de dna Oxana Victorovna, avocat Asociația Avocaților din Transnistria

1. Îmbunătățirea sistemului de control intern în sectorul bancar:

- Simplificarea procesului decizional privind creditarea micului business, cu scopul de a stabili un sistem de management informațional adecvat, care să presupună economisirea timpului și să definească clar ponderea IMM-urilor în portofoliul de credite al băncilor.
- Dezvoltarea și utilizare unor instrumente financiare inovative, adaptate la specificul IMM-urilor, în baza analizei fluxului de numerar, împreună cu evaluarea corectă a creditului/gajului și gestionarea operațiunilor financiare.
- Incluziunea financiară, care se referă la oferirea oportunităților de finanțare pentru start-up-uri (în special tineri, femei), în baza evaluării unor indicatori indirecti de fiabilitate, precum istoria plăților lunare pentru utilități sau alte taxe și impozite.
- Îmbunătățirea cunoștințelor în domeniul asigurărilor, cum ar fi, spre exemplu, oportunitatea asigurării speciale a unor produse de creditare.
- Promovarea leasing-ului ca fiind o modalitate mai accesibilă și puțin riscant instrument de finanțare și/sau dezvoltare de produse în cooperare cu companiile de leasing.
- Îmbunătățirea cooperării inter-bancare.

2. Crearea birourilor de credit, care, pe lângă faptul că, ar lărgi accesul IMM-urilor la creditele bancare, ar oferi și posibilitatea excluderii clienților de neîncredere și încetarea revânzării creditelor neperformante de către o bancă la alta, servind drept sursă de informații utile.

3. Crearea fondului de garantare a creditelor, pentru sprijinirea IMM-urilor în sensul acoperirii garanției.

4. Introducerea obligatorie a auditului extern al băncilor, fapt ce ar spori credibilitatea sectorului.

5. Diversificarea și dezvoltarea instrumentelor de finanțare alternativă, precum organizațiile de microfinanțare, care asigură optimizarea costurilor de creditare și a riscurilor asumate de bănci pe baza relațiilor reciproc avantajoase.¹⁸

Accesul la finanțare și oportunitățile de finanțare pentru IMM-urile din R. Moldova

Cadrul legislativ și normativ secundar al Republicii Moldova reglementează accesul egal la serviciile financiare pentru toate persoanele (fizice sau juridice) care îndeplinesc cerințele privind posesia unui act de identitate (persoane fizice) sau a unui certificat de înregistrare (persoane juridice) eliberate de către autoritățile competente, în conformitate cu legislația Republicii Moldova.

În R. Moldova, sectorul de microfinanțare este reprezentat de Organizațiile de Microfinanțare și Asociațiile de Economii și Împrumut (AEI). Conform datelor Comisiei Naționale a Pieței Financiare (CNPF), actualmente pe teritoriul R. Moldovei activează 134 organizații de microfinanțare (la situația din 1 iulie, 2016) și 295 AEI (la situația din 1 aprilie, 2016). Deși, de câțiva ani deja, a fost stabilit **cadrul de reglementare privind activitatea birourilor istoriilor de credit**, în scopul creării condițiilor pentru formarea, prelucrarea, stocarea și prezentarea de către birourile istoriilor de credit a informației ce caracterizează respectarea de către debitori a obligațiilor asumate prin contractele de credit, ținând cont de necesitatea sporirii gradului de protecție a creditorilor și debitorilor pe contul diminuării generale a riscurilor de credit, în scopul ridicării eficienței activității instituțiilor financiare și a altor societăți care acordă credite. Totuși, în prezent (conform datelor CNPF) activează o singură entitate în sectorul dat.

Tabelul 4. Indicatori privind activitatea de microfinanțare, la situația din 31 decembrie 2015

Nr. d/o	Indicatori	Valoarea
1	Total Active, mii USD	185 732,9
2	Capital propriu, mii USD	67 377,6
3	Împrumuturi acordate, mii USD	145 171,5
4	Profitul net, mii USD	17 251,6

Sursa: elaborat de autor în baza datelor CNPF (www.cnpf.md)

¹⁸ Informație prezentată de dna Oxana Victorovna, avocat Asociația Avocaților din Transnistria

Accesul la finanțare este una dintre problemele actuale care afectează atât întreprinzătorii, cât și persoanele fizice. Înființat cu scopul de a credita afacerile mici, în special în zonele rurale, sectorul de microfinanțare este în ascensiune în ultimii ani. Datele CNPF arată că în anul trecut **acest segment al pieței financiare nebankare a sporit cu 20%**, iar portofoliul de credite a însumat aproape 2 mld. 229 mil. de lei. Astfel, sectorul de microfinanțare devine sursă de finanțare tot mai viabilă alternativă la creditele bancare.

Finanțarea IMM-urilor atât în stânga, cât și în dreapta Nistrului a devenit un instrument esențial pentru o dezvoltare sustenabilă. Este evident că pentru băncile comerciale din R. Moldova susținerea și dezvoltarea întreprinderilor din reg. transnistreană este dificilă, din cauza multiplelor bariere care există, în primul rând cele de ordin politic și legislativ. Dar piețele deschise nu au limite, iar scopul final al fiecărui întreprinzător este obținerea profitului. Prin urmare, **interacțiunea dintre cele două sectoare bancare, în calitate de furnizori principali de finanțare pentru dezvoltarea proiectelor investiționale în diverse sectoare ale economiei** (în special, sectorul agricol, în care o bună parte dintre micii întreprinzători activează) este o necesitate și **nu o misiune imposibilă.**

În ceea ce privește **transparența sectoarelor bancare**, actualmente în lume există zeci de organizații internaționale și interguvernamentale implicate activ în elaborarea **standardelor pentru combaterea spălării banilor și evaluarea eficacității statului în implementarea acestor standarde.** Singurul partener al băncilor transnistrene sunt băncile co-

merciale din Federația Rusă. În prezent, acestea asigură fluxurile de numerar ale agenților economici și cetățenilor din reg. transnistreană oriunde în lume. Prin urmare, trebuie să înțelegem că, anume băncile corespondente rusești activează în calitate de garanți și poartă responsabilitate pentru transparența tranzacțiilor efectuate de către băncile din reg. transnistreană. În același timp, băncile transnistrene mențin legături de comunicare și consultare cu Ambasada SUA. Adicional, **agenții economici din reg. transnistreană practică activ relații de corespondență cu băncile străine**, înregistrate în zone offshore. Pe lângă aceasta, **pionerii în domeniul cooperării inter-bancare și mecanismelor transparente de interacțiune pot fi considerate proiectele internaționale**, în special cele ale Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) – o banca comercială privată din reg. transnistreană a acționat în calitate de operator, iar regulatorul (BRT) a realizat funcțiile de control. Prin urmare, proiecte internaționale, precum MoSEFF și MoREF și Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD) la fel ar putea lucra cu băncile din reg. transnistreană.¹⁹

În ceea ce privește **cooperarea interbancară**, se pare că cea mai mare necesitate a băncilor din reg. transnistreană este **posibilitatea deschiderii conturilor corespondente la băncile din R. Moldova pentru efectuarea plăților în valută străină**, efectuarea tranzacțiilor cu numerar și de schimb. În felul acesta, apariția noilor actori pe piața serviciilor bancare, atât în stânga, cât și în dreapta Nistrului nu ar face decât **să sporească competitivitatea în acest domeniu.**

¹⁹ Informație prezentată de dna Oxana Victorovna, avocat Asociația Avocaților din Transnistria

5. Oportunități de consolidare a sistemelor de asigurări de pe cele două maluri ale Nistrului

În stânga Nistrului, sectorul asigurărilor este reglementat de Legea cu privire la asigurări (Nr. 392-3-IV din 21.01.2008 – ultima redacție 16.11.2010), care se referă la relațiile dintre cei care activează în sectorul asigurărilor, principiile prin care se exercită controlul (supravegherea) asupra activității entităților care activează în domeniul asigurărilor, precum și alte aspecte ce vizează activitatea de asigurare. În prezent, în reg. transnistreană activează 5 companii de asigurare (conform datelor Ministerului Finanțelor din reg. transnistreană – <http://www.minfin-pmr.org>)

În anul 2015, pe piața asigurărilor din R. Moldova activau 15 companii de asigurare și 71 brokeri de asigurare licențiați. Veniturile din primele brute subscrise au constituit 1 228,5 mil lei, înregistrând o creștere de 2,1%. Ritmul de creștere a volumului de prime brute subscrise a fost determinat de majorarea numărului contractelor de asigurare RCA, asigurarea facultativă CASCO și asigurare de sănătate (cu valabilitatea înafara R. Moldova), dar și dezvoltării rețelei de distribuție a asigurătorilor și brokerilor de asigurare/reasigurare. Valoarea despăgubirilor și indemnizațiilor de asigurare achitate de către companiile de asigurare din R. Moldova pe parcursul anului 2015 a constituit 386,6 mil lei, fiind în scădere cu circa 24,7% față de nivelul anului precedent.

În primele trei luni ale anului 2016, volumul total al subscrierilor realizate de asigurătorii din R. Moldova, pe segmentul de asigurări generale, s-a cifrat la 265 milioane lei, reprezentând 93,17% din totalul pieței. Ca și în anii anteriori, asigurările auto au generat cel mai însemnat volum de business pentru companiile de asigurare, reprezentând 66,27% din totalul subscrierilor pe piață. Polițele obligatorii RCA au adus asigurătorilor un volum de prime brute subscrise care a totalizat 69,35 milioane lei (24,3% din totalul pieței). Totodată, 22,43% din totalul afacerilor asigurătorilor moldoveni a fost generat de polițele Carte Verde, cu subscrieri de 63,80 milioane de lei.

Asigurarea de răspundere civilă în baza certificatelor internaționale „CARTE VERDE”

Companiile de asigurare de pe ambele maluri ale Nistrului au acorduri de cooperare, ceea ce permite funcționarea sistemului de asigurare pe ambele maluri ale Nistrului. În sistemul internațional, **asigurarea obligatorie de răspundere civilă auto „Cartea Verde” eliberată în R. Moldova garantează executarea tuturor obligațiilor pe întreg teritoriul**, atât în dreapta, cât și în stânga Nistrului. Urmează doar să fie soluționată problema diferențelor privind procedurile și sumele asigurate. **Dacă în dreapta Nistrului plafonul maxim de asigurare constituie 5 milioane lei, în stânga Nistrului acesta este de doar 5 mii USD, sau de 50 ori mai puțin.**

Asigurările obligatorii a răspunderii civile auto – RCA

Autovehiculele înmatriculate în reg. transnistreană pot circula pe întreg teritoriul Republicii Moldova, cu condiția să dețină o poliță RCA emisă de un asigurător autorizat din Republica Moldova. Situația se complică însă, dacă deținătorii de polițe RCA emise de asigurătorii moldoveni autorizați sunt implicați în accidente auto pe teritoriul Transnistriei. Astfel, apar probleme la stabilirea vinovăției și constatarea valorii prejudiciilor. Constatarea accidentului și stabilirea vinovăției sunt efectuate de către organele locale de poliție din reg. transnistreană. Evident, aceste decizii nu sunt recunoscute de către instanțele sau asigurătorii din alte state, inclusiv din R. Moldova.

Situația este și mai complicată atunci când accidentul se produce în reg. transnistreană, iar persoana vinovată are autovehiculul înregistrat în reg. transnistreană și nu deține poliță de asigurare. În acest caz, persoanele pagubite sunt

nevoite sa se adreseze pentru compensarea prejudiciilor către instanțele judecătorești ale autorităților nerecunoscute ale reg. transnistrene.

De altfel, conform unei hotărâri explicative a Curții Supreme de Justiție din R. Moldova (CSJ), *„hotărârile organelor din stânga Nistrului prin care se constată vinovăția persoanei care a comis contravenția (în cazul dat, un accident auto) nu pot fi admise ca probe, deoarece nu pot fi considerate ca fiind acte emise de către persoane împuternicite în condițiile legii”*.

Urmare a negocierilor dintre reprezentanții autorităților de pe cele două maluri ale Nistrului, la data de 8 mai, 2015, a fost aprobat un **„Mecanism-cadru de cooperare a agenților de asigurare de pe ambele maluri ale Nistrului în domeniul contractelor de asigurare obligatorie a răspunderii civile auto”, care a rezolvat problema dublei asigurări pentru conducătorii mijloacelor de transport înregistrate în Republica Moldova în momentul deplasării prin regiunea transnistreană**. Adicional, sunt create condiții pentru a garanta drepturile conducătorilor auto și a părților prejudiciate în caz de producere a accidentelor prin achitarea despăgubirilor de asigurare, indiferent de locul de emitere a poliței sau de locul accidentului rutier.

La data de 1 iunie 2015, în reg. transnistreană a fost introdusă asigurarea obligatorie de răspundere civilă auto (RCA) printr-un decret semnat de către liderul de la Tiraspol, care a luat decizia respectivă, după ce sovietul suprem

din regiune a refuzat să adopte inițiativa sa legislativă. Conform acestuia, vehiculelor înregistrate în R. Moldova li se permite intrarea liberă (ieșire) la punctele de traversare a frontierei de stat a regiunii transnistrene și deplasarea pe teritoriul republicii, cu condiția prezentării polițelor de asigurare obligatorie de răspundere civilă auto, emise de către companiile de asigurare din Moldova, care sunt subiecți ai Mecanismului-cadru de asigurare dintre R. Moldova și Tiraspol”. Conform înțelegerii între conducerea regiunii și a RM, în Moldova se vor recunoaște polițele de asigurare din reg. transnistreană, iar în stânga Nistrului cele emise, inițial, de șase companii - care au semnat acest mecanism. Iar, mai târziu, în luna iunie, toate cele 14 companii de asigurare din Republica Moldova, care emit polițe RCA, s-au alăturat „Mecanismului-cadru de cooperare a agenților de asigurare de pe ambele maluri ale Nistrului în domeniul contractelor de asigurare obligatorie a răspunderii civile auto”.

Astfel, pentru a se deplasa pe întreg teritoriul țării, inclusiv prin regiunea transnistreană, proprietarii autovehiculelor cu plăcuțe de înmatriculare ale Republicii Moldova pot procura polița de asigurare de răspundere civilă auto de la orice companie de asigurare licențiată.

Mecanismul instituit are scopul de a garanta drepturile conducătorilor auto și a părților prejudiciate în caz de producere a accidentelor prin achitarea despăgubirilor de asigurare, indiferent de locul de emitere a poliței sau de locul accidentului rutier.²⁰

²⁰ <http://www.gov.md/ro/content/mecanismul-de-asigurare-rca-pe-ambale-maluri-fost-sustinut-de-toate-companiile-de-asigurare>

6. Asigurarea riscurilor de afaceri

Întreprinderile mici și mijlocii de pe ambele maluri ale Nistrului pot să-și asigure afacerile în funcție de specificul activităților desfășurate și necesitățile de asigurare, prin alegerea riscurilor ce urmează să acopere afacerea. Companiile de asigurare de pe ambele maluri ale Nistrului au acorduri de cooperare, ceea ce permite inclusiv asigurarea afacerilor agenților economici din reg. transnistreană la companiile din R. Moldova.

Din cele 15 companii de asigurare care activează în R. Moldova, **doar o parte dintre acestea au în portofoliu asigurarea afacerilor, dat fiind că implică un risc foarte mare.**

Printre riscurile care pot asigurate la companiile de asigurări din R. Moldova se regăsesc:

- Asigurarea riscurilor financiare (asigurarea riscurilor financiar-comerciale, asigurarea garanțiilor financiare, asigurarea depozitelor, asigurarea operațiunilor de leasing, asigurarea creditelor bancare, asigurări de pierderi financiare, etc.),
- Asigurarea riscurilor în agricultură (asigurarea tehnicii agricole, asigurarea recoltei, asigurarea plantațiilor multianuale, asigurarea animalelor/păsărilor),
- Asigurarea lucrărilor în construcții,
- Asigurarea riscurilor de incendii și alte riscuri (calamități naturale, furturi și jafuri, căderea de obiecte pe bunurile asigurate, explozii ale cazanelor, conductelor, instalațiilor, etc),
- Asigurarea bunurilor și altor interese patrimoniale (bunuri mobile și imobile),
- Asigurarea comercială complexă.

Prin acest produs se acorda protecție de asigurare pentru numeroase riscuri, care pot surveni în activitatea desfășurată de persoane juridice, indiferent de tipul de proprietate și forma de gospodărire.

Acest tip de asigurare, care include atât produse deja prestate, cum ar fi: asigurarea bunurilor, asigurarea bunurilor în timpul transportării, cât și produse noi: asigurarea împotriva pierderii profitului în caz de întrerupere a activității, asigurarea echipamentului electronic, deteriorarea mecanismelor, asigurarea de răspundere civilă generală și pentru calitatea produselor etc.

- Asigurarea bunurilor întreprinderilor industriale
- Asigurarea profesională (experți contabili, evaluatori și experți tehnici, agenții de turism, notari, etc.),

Riscurile cele mai frecvent asigurate sunt asigurarea creditelor, asigurări de pierderi financiare și asigurarea profesională, altfel spus asigurarea companiei pentru **erorile profesionale ale angajaților** (agenții de turism, notari, experți contabili, evaluatori și experți tehnici etc.).

Asigurarea riscului financiar este tot mai solicitată în ultima perioadă (la care de obicei apelează centrele comerciale). În astfel de cazuri, firmele achită de la 3,5% până la 7% din suma asigurată, beneficiind de 80-90% din suma solicitată.

Pentru o țară agrară precum este R. Moldova, indicatorii care arată **rata asigurărilor în agricultură nu sunt elocvenți**. Astfel, doar 4,32% din totalul încasărilor (31,3 mil. lei) vizează asigurarea culturilor agricole și doar 31 014 lei au fost încasați pentru asigurarea animalelor.

În R. Moldova există și **asigurarea subvenționată în a riscurilor de producție în agricultură**. De subvenționarea primelor de asigurare **beneficiază producătorii agricoli** care au înregistrat la primărie culturile agricole, precum și animalele, păsările, familiile de albine și pești care le aparțin, și cei care întrețin culturi agricole, păsări, animale, familiile de albine și care produc pești conform tehnologiilor aprobate, iau măsuri de prevenire a bolilor și atacului dăunătorilor și țin evidența lucrărilor efectuate, având ca scop principal garantarea unei producții stabile în sectorul

agricol, prin asigurarea riscurilor de producție în agricultură. Prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.352 din 10.06.2015 *„cu privire la modul de repartizare a mijloacelor fondului de subvenționare a producătorilor agricoli pentru anul 2015”*, a fost acceptată repartizarea mijloacelor fondului de subvenționare a producătorilor agricoli în sumă de 610 mil. lei, inclusiv 110 mil. lei din contul Programului Comisiei Europene de suport bugetar sectorial „Stimularea Economică în Zonele Rurale”.

Cultura asigurărilor în R. Moldova se află la un nivel foarte scăzut, demonstrată de cererea scăzută la serviciile de asigurare, atât de către persoanele fizice, cât și de către mediul de afaceri, în special pentru IMM-uri, care invocă drept motiv lipsa resurselor financiare pentru asigurare. În concluzie, putem afirma că, în **sectorul asigurărilor de afaceri** există rezerve semnificative de creștere nevalorificate încă.

7. Concluzii și recomandări de politici

Dacă privim istoria evoluției relațiilor dintre cele două sectoare bancare, vedem că, încă din anul 1995, a fost elaborat un **mecanism de integrare a sistemelor financiare de pe cele două maluri ale Nistrului**, însă autoritățile din reg. transnistreană, din motive necunoscute, au stopat acest proces mai mult decât necesar, atât activitatea economică de pe cele două maluri ale Nistrului, cât și pentru crearea unor premise pentru identificarea unor soluții politice. Prin urmare, recomandarea noastră aici este de a reveni la prevederile documentului parafat în anul 1995, în forma sa inițială, care prevedea, nu doar „relațiile”, dar și „interacțiunea” celor două sisteme bancare. Inclusiv, este necesară crearea unui mecanism de cooperare bilaterală permanent (grup de lucru) format din reprezentanții comunității bancare de pe ambele maluri ale Nistrului, a cărui activitate ar viza rezolvarea problemelor apărute în relațiile dintre cele două sectoare bancare și identificare a unor soluții privind interacțiunea mai activă dintre acestea. Accesul la resurse financiare în stânga Nistrului este extrem de limitat, iar costul acestor resurse este de 2-3 ori mai mare decât în dreapta Nistrului, prin urmare, identificarea unor posibilități de finanțare a agenților economici din stânga Nistrului din partea băncilor din Moldova pentru agenții este vital.

Formal, băncile moldovenești nu au nici un impediment legal de a oferi credite agenților economici din stânga Nistrului, însă statutul incert al actelor cuprinse în dosarul de credit, dificultățile în recuperarea gajului, problemele legate de modalitatea de judecare a cazurilor în instanțele de judecată, impun băncile din Moldova să evite oferirea de credite companiilor din stânga Nistrului.

Privatizările care au avut loc în stânga Nistrului nu sunt recunoscute de autoritățile R. Moldova, fapt, care deteriorează și mai mult relațiile între agenții economici din stânga Nistrului și băncile comerciale din R. Moldova, din moment ce, fiind certificate de către „autoritățile” nerecunoscute ale reg. transnistrene, titlurile lor de proprietate nu pot servi drept gaj.

Până în anul 2014, companiile de asigurări de pe ambele maluri ale Nistrului cooperau fără nici un fel de dificultăți. Însă, datorită acțiunilor autorităților din stânga Nistrului, în prezent acest proces este unul dificil. Chiar și în aceste condiții, companiile de asigurare continuă să coopereze și, practic, nu există obstacole pentru accesul la serviciile de asigurare ale companiilor moldovenești pentru agenții economici din stânga Nistrului. În acest sens, se recomandă reformarea sistemelor de asigurări și ajustarea serviciilor de asigurare la cerințele actuale ale mediului privat (în special, pentru IMM-uri).

Republica Moldova și-a asumat și garantează răspunderea civilă auto în sistemul internațional „Cartea Verde” pe întregul teritoriul țării, inclusiv stânga Nistrului. Avem, însă, o discrepanță majoră între daunele asigurate în sistemul asigurărilor obligatorii. Pe partea dreaptă a Nistrului daunele sunt asigurate la valoarea de 5 milioane lei (echivalentul a 250 mii USD), iar în stânga Nistrului doar 5 mii USD sau de circa 50 de ori mai puțin. Astfel, ne confruntăm cu o inechitate pentru cetățenii R. Moldova în raport cu cei din reg. transnistreană. Este necesar de armonizat legislația sau prin stabilirea unui plafon unic, sau aplicare diferențiată a plafonului maxim.

În cele din urmă, problemele stringente cauzate de interacțiunea defectuoasă dintre cele două sectoare bancare nu-și vor găsi rezolvare până când nu va exista o abordare consolidată cu privire la dezvoltarea relațiilor dintre cele două sectoare. Stabilirea unei cooperări reciproc avantajoase, extinderea rețelei relațiilor de corespondență între bănci va contribui, în primul rând, la îmbunătățirea condițiilor de activitate a agenților economici de pe ambele maluri ale Nistrului și legăturile economice dintre aceștia, dar și la creșterea transparenței fluxurilor de numerar. De asemenea, aceasta va contribui la accelerarea și optimizarea relațiilor financiare (plăți, transferuri, stingerea datoriilor) dintre agenții economici și, ca rezultat, creșterea cifrei de afaceri și reducerea prețurilor finale ale mărfurilor importate/exportate, ceea ce sporește consumul și stimulează investițiile și dezvoltarea economică.

Referințe

1. Legea cu privire la serviciile de plată și moneda electronica (nr. 114 din 18.05.2012).
2. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 885 “privind deschiderea la Banca Națională a Moldovei a unui cont correspondent temporar Centrului de casă și decontări din Tiraspol” din 19.06.1996.
3. Hotărârea Guvernului nr. 815 „cu privire la regularizarea traficului de mărfuri și servicii ce constituie obiectul activității de comerț exterior a agenților economici din Transnistria” din 02.08.2005.
4. Regulamentul privind transferul de credit aprobat prin HCA al BNM (nr. 157 din 01.08. 2013),
5. Hotărârea Guvernului nr.1178 „privind soluționarea conflictului transnistrean” din 31.10.2007
6. „Mecanism-cadru de cooperare a agenților de asigurare de pe ambele maluri ale Nistrului în domeniul contractelor de asigurare obligatorie a răspunderii civile auto” din 8.05.2015,
7. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.352 din 10.06.2015 „cu privire la modul de repartizare a mijloacelor fondului de subvenționare a producătorilor agricoli pentru anul 2015”
8. Ion Tornea „Relațiile dintre sectoarele bancare de pe cele două maluri ale Nistrului”, în cadrul studiului „Finanțarea întreprinderilor mici și mijlocii din Republica Moldova: problem, tendințe și perspective (III), IDIS „Viitorul”, 2014.
9. Ion Tornea „Perspectivele reintegrării țării prin prisma apropierii sectoarelor bancare din Republica Moldova și regiunea transnistreană”, Policy Brief în publicația „Realități Nistrene”, Chișinău, 2014
10. Nicolai Osinenko „Opinia publică în ceea ce privește gradul de securitate socială a sectorului micro întreprinderilor din transnistria”, articol din publicația „Moldova-Transnistria: eforturi comune pentru un viitor prosper. Aspecte economice”, Chișinău, 2009.
11. Elena Gorelova “Economia politică a reintegrării”, articol din publicația „Moldova-Transnistria: eforturi comune pentru un viitor prosper. Aspecte economice”, Chișinău, 2009.
12. Market Survey of the Microfinance Sector in the Transnistrian region of Moldova, UNDP Moldova, 2013.
13. www.bnm.md;
14. www.statistica.md;
15. www.cnpf.md
16. www.mfa-pmr.org;
17. www.prbank.idknet.com.